

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่สำคัญและควรจะดำเนินควบคู่กันไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคลตลอดจนถึงความเจริญของประเทศและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้งสองอย่างนี้จะต้องประกอบกันเกื้อกูลและส่งเสริมกันพร้อมมูล จึงจะเกิดความเจริญที่แท้จริงได้ ประเทศทั้งหลายจึงต่างพยายามส่งเสริมการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมพร้อมไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์"

จากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้กล่าวถึงคุณค่าของงานด้านศิลปวัฒนธรรมว่า

"งานด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมนั้น คืองานสร้างสรรค์ ความเจริญทางปัญญาและจิตใจซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุ องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด และปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป"

ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์แพร่ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว วิฤตระบบโลกทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้งวิฤตทางด้านสิ่งแวดล้อมก็แพร่ระบาดไปทั่วโลก ในเวลาเดียวกัน วิฤตเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดกระแสที่ด้านกระแสโลกาภิวัตน์ไปเวลาเดียวกันด้วย กระแสด้าน โลกาภิวัตน์นี้ ได้พัฒนาขึ้นมาจากกลุ่มนักคิดหลายสาย เช่น กลุ่มนิเวศวิทยา กลุ่มสังคมนิเวศ กลุ่มภูมิปัญญาตะวันออกกลุ่มปัญญาชาวบ้าน กลุ่มกระบวนทัศน์ใหม่แบบองค์รวมกลุ่มพุทธปัญญา (ยุค ศรีอาริยะ, 2545)

ในกรณีของประเทศไทย กลุ่มเหล่านี้มีความเชื่อร่วมกันโดยพื้นฐานคือ ปฏิเสธความเชื่อเรื่อง Modernization หรือการพัฒนาสู่ความเป็นอารยแบบโลกตะวันตก บนฐานวัฒนธรรมการบริโภคนิยมแสวงหากำไร และความมั่นคงอย่างไม่สิ้นสุด เพราะพวกเขาเชื่อว่าวัฒนธรรมทุนนิยมกำลังจะนำโลกสู่วิฤตทางธรรมชาติ ความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมอันเป็นบ่อเกิดแห่งสงคราม กลุ่มแนวคิดนี้ จึงเชื่อว่าต้องสร้างอารยธรรมใหม่และฐานกระบวนทัศน์ การเรียนรู้แบบใหม่บนฐาน

ของความรักต่อธรรมชาติ รักเพื่อนมนุษย์ และบนฐานความเชื่อเรื่องความเสมอภาค เสรีภาพและสันติภาพ หันมาสนใจปรัชญาตะวันออกที่ให้ความสำคัญต่อปัญหาคุณธรรมที่ต้องมาก่อนความรู้ ให้ความสำคัญกับการเข้าใจคุณค่าและความสำคัญในด้านจิตวิญญาณ

กระแสใหม่ก็ไม่ใช่ว่าจะต่อต้าน Westernization อย่างสุดขีด แต่ต้องให้มีการสำรวจ วิเคราะห์ วิจัย ทั้งในระดับปรัชญา ทฤษฎี แนวคิดที่นำเสนอกจากโลกตะวันตกว่าเหมาะสมกับประเทศไทยหรือไม่ เลือกรับเฉพาะส่วนที่มีประโยชน์เป็นสำคัญ (ยุค ศรีอาริยะ, 2545)

จากการพัฒนาที่ผ่านมาซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเป็นฐานการพัฒนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนามนุษย์ในด้านจิตวิญญาณ จึงทำให้มนุษย์ใช้ความสามารถในการผลิตและบริโภคของตนในลักษณะของการทำลายสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสังคม อันรวมไปถึงการทำลายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปพร้อมๆ กันกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดวิกฤติทางวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย ขาดการเน้นพัฒนาคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมโดยขาดความเชื่อทางศาสนา ขาดการยอมรับในภูมิปัญญาไทย (การศึกษาไทยยุคโลกาภิวัตน์, 2538)

ในการสร้างสังคมที่รักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมและค่านิยมให้ได้นั้น ต้องพัฒนาที่ตัวบุคคลในสังคมนั้น ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) จึงกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่ม ศักยภาพของคน โดยมุ่งเน้นให้คนสามารถปรับแนวคิดและวิธีการเรียนรู้เพื่อให้คนไทยรักษาความเป็นไทยไว้ และพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์และปัญหาใหม่ ๆ ได้ และร่วมกันพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าไปอย่างสมดุลและยั่งยืนและสันติ

การพัฒนามนุษย์นั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมเพราะทำให้ทรัพยากรมนุษย์ในประเทศนั้นๆ มีคุณภาพหรือการทำให้คนมีคุณภาพ คือการทำคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ ให้มีความรู้ความสามารถและคุณธรรมเต็มตามศักยภาพที่แต่ละคนพึงมีจะช่วยเกื้อหนุนกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้น เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมประเทศชาติต่อไป

ลีปนนท์ เกตุทัต (2538) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนามนุษย์นั้น การให้การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การศึกษาที่จะเอื้อต่อสภาพสังคมที่พึงประสงค์จะต้องมุ่งพัฒนาให้ควบคู่ผสมผสานกันไปที่ตัวบุคคล ตัวบุคคลและครอบครัว ตัวบุคคลต่อ ชุมชน และตัวบุคคลกับสังคม จะผนึกกำลังกันเป็นกำลังที่พึ่งตนเองในประชาชนโลก

ได้อย่างยั่งยืน ต่อเนื่อง ซึ่งการศึกษาตามนัยนี้ยึดถือคุณค่าของมนุษย์เป็นที่ตั้งการศึกษาที่ยึดถือคุณค่าของมนุษย์ จึงก่อให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องยั่งยืน เป็นกำลังสำคัญในการสงวนรักษาเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้คนในชาติมีปัญหาไตร่ตรองและใคร่ครวญ มีความรู้เท่าทันความเจริญทางวัตถุ มีความพอดีในระหว่างการแข่งขันกับปัจจัยต่าง ๆ ในชีวิต กับการรักษาไว้ซึ่งค่านิยมและวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อให้สามารถก้าวไปทันโลกได้อย่างชื่นชมและรู้เท่าทัน

การศึกษาพึงเป็นสื่อให้คนไทยเข้าถึงแก่นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชนชาติอื่นด้วย เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความสามารถในการร่วมมือและแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ได้ "การเรียนรู้ความเป็นไทยและความเป็นสากลต้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้กับประชาคมโลกและธรรมชาติ" (ลีปพนนท์ เกตุทัต, 2538)

บทบาทของการศึกษาจะต้องเสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะและทัศนคติของแต่ละบุคคลและสังคมที่ดีในประเด็นหลัก ๆ ต่อไปนี้

1. สร้างคนให้มีปัญญา (Wisdom) มีความคิดรวบยอด (Conceptual Thinking) มีความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skill) รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพในตัวเองเพื่อการพัฒนาต่อไปในอนาคต อันจะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับตนเอง สามารถตัดสินใจและเลือกแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมได้ด้วยตนเอง

2. สร้างคนให้เป็นบุคคลเรียนรู้หรือให้มีวัฒนธรรมทางวิทยาศาสตร์ในสังคมที่จะต้องปรับเปลี่ยนเป็นสังคมการเรียนรู้หรือสังคมวิชาการ (Intellectual Society) ต่อไปโดยคุณลักษณะของบุคคลควรประกอบด้วย

- มีความสุขในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้จากทุกสถานการณ์
- มีเหตุผล โลกทัศน์กว้างและจิตใจสาธารณะ
- มีความพยายามแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน สะท้อนออกมาเป็นการวางแผนระดับมหภาคและจุลภาค สะท้อนความคิดออกมาเป็นการกระทำ (Section Oriented)

3. สร้างคนให้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีคู่กับศิลปะ ธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ในสมัยใหม่ จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการมีชีวิตที่มีคุณภาพที่ดี นอกจากนั้น ควรมีความรักในศิลปะ รักธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ ไม่ลุ่มหลงในวัตถุนิยมความสุนทรีย์ในจิตใจ ขาดการเข้าถึงในความงาม ความดี ความสุข และเกิดพฤติกรรมแห่งการอนุรักษ์และช่วยเหลือเกื้อกูล

4. สร้างคนให้มีความรู้และการฝึกปฏิบัติในด้านการประกอบสัมมาอาชีพการศึกษาจะต้องสัมพันธ์กับการส่งเสริมให้ประกอบอาชีพได้ เพื่อป้องกันการว่างงานและเป็นการสร้าง

เศรษฐกิจที่มีฐานกว้าง นอกจากอาชีพแล้วจะต้องเสริมคุณสมบัติด้านการจัดการ การจัดองค์การ เพื่อให้การประกอบอาชีพมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. สร้างคนให้มีความรู้และความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมไทย สังคมไทย รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ทางเลือกต่างๆ ที่จะต้องเผชิญให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย และการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

6. สร้างคนให้มีหลักศาสนธรรมประจำใจ เป็นคติเตือนใจในการดำรงชีวิต มีระเบียบวินัย มีความเป็นประชาธิปไตย มีความเคารพในอาวูโล (Sense of Belonging) ถือประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าตน

7. สร้างคนให้สามารถดูแลรักษาสุขภาพและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

แม้ว่า บทบาทของการศึกษาจะมุ่งเน้นให้คนได้รับการพัฒนาในหลายๆ ด้าน แต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทย จำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งยึดหลักสำคัญ 2 ประการคือ

1. การรู้จักอนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่ และการเน้นวัฒนธรรมไทยที่ปัญญาชนเห็นว่ามีค่าควรแก่การจรรโลงรักษา โดยวัฒนธรรมนั้นส่งเสริมให้เกิดความสำนึกในความต่อเนื่องของวัฒนธรรมไทย และเอกลักษณ์ไทย รวมทั้งจริยธรรมไทยด้วย

2. การรู้จักการขยายสาระขอบเขตของวัฒนธรรมไทย ที่จะช่วยในการปรับตัวให้สอดคล้องกลมกลืนกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ

การปฏิบัติเพียงประการหนึ่งประการใด กระทำไม่ได้ จำเป็นต้องกระทำทั้ง 2 ประการ โดยคำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านการอนุรักษ์และการผสมกลมกลืนสิ่งใหม่ด้วย คือสืบทอดมรดกเดิมและรับของใหม่ ๆ ไปพร้อม ๆ กัน การดำรงรักษาและการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น เป็นหน้าที่ของผู้นำที่จะต้องสร้างบรรยากาศให้การพัฒนาเป็นไปทั้งสองลักษณะอย่างสอดคล้อง เพื่ออนาคตที่ดีงามของคนไทย (ลีปพนนท์ เกตุทัต, 2535)

ความหมายหนึ่งของคำว่าการศึกษาทางมานุษยวิทยากล่าวว่ การศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไปหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า การสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ความหมายนี้ ดูจะเป็นจริงในการศึกษานอกระบบมากกว่าการศึกษาในระบบเพราะหลักสูตรที่กำหนดไว้ในการศึกษาทุกวันนี้ มุ่งเน้นให้เด็กเรียนวิทยาการต่าง ๆ มากมายเหลือเกิน แต่ความรู้ต่าง ๆ นั้น จะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยตรงนั้นน้อยมาก เพราะช่องทางที่จะมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือการก่อให้เกิดความสนใจวัฒนธรรมไทยนั้น มีเพียงบางวิชา เช่น วิชา

ประวัติศาสตร์ วิชาวรรณคดี วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านทางการศึกษาในโรงเรียน ยิ่งชาติวิธีการถ่ายทอดที่จะทำให้เด็กได้สนใจวัฒนธรรมของไทยด้วยความเห็นดีเห็นงามหรือเห็นด้วยความรู้อย่างซาบซึ้งในวัฒนธรรม รู้จักพิจารณาถึงความเหมาะสมลึกลับซึ่ง ความประณีตงดงามของวัฒนธรรมนั้น นอกจากนี้วัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลเหนือตัวเราและเหนือวัฒนธรรมของชาติโดยที่คนในชาติเองก็ไม่ได้ตั้งใจ ไม่ได้เจตนาหรือไม่ได้รู้ตัว จึงทำให้วัฒนธรรมชาติถูกทอดทิ้งไม่ได้รับความสนใจ ไม่มีใครศึกษาให้ถึงต้นเหตุหรือรากเหง้าทางภูมิปัญญาของคนในชาติที่สั่งสมกันมา เป็นเหตุให้วัฒนธรรมของชาติบางอย่างได้สาบสูญไป

การถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย อันเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติในโรงเรียนของประเทศไทย เป็นหนึ่งในตัวอย่างของการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ประสบปัญหา เนื่องจากเด็กนักเรียนไทยไม่ได้รับความรู้ทางดนตรีไทยอย่างซาบซึ้ง หรือเน้นในคุณค่าในวัฒนธรรมดนตรีที่แท้จริงสาเหตุมาจากผู้สอนเอง ก็ยังขาดความสามารถที่จะถ่ายทอดในองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาของดนตรีไทย เพื่อให้เด็กได้เห็นถึงคุณค่า ความซาบซึ้งในดนตรี นอกจากนี้ผู้บริหารของโรงเรียนหลายแห่งยังไม่เห็นความสำคัญต่อการเรียนวิชาดนตรี ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ การซื้อเครื่องดนตรีเป็นต้น บางโรงเรียนก็ให้ครูวิชาอื่นๆ ที่พอจะมีความรู้ทางดนตรีมาเป็นครูสอนวิชาดนตรีทำให้วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื้อหาสาระทางวัฒนธรรมดนตรี อันเป็นองค์ความรู้อันทรงคุณค่าที่จะทำให้เด็กเกิดความรัก ความซาบซึ้ง และความรู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาตินั้นจางหายไป ทีละเล็กละน้อย ในที่สุดเด็กไทยจำนวนมากไม่รู้จักวัฒนธรรมทางดนตรีของชาติ

ยังมีอีกประเทศหนึ่งของโลกที่ทอดทิ้งวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติของตนเองไปเป็นเวลา 100 กว่าปี ทำให้เด็กของประเทศนั้นไม่รู้จักดนตรีประจำชาติของตนเอง จนกระทั่งภาครัฐต้องหันกลับมาทบทวนนโยบายทางการศึกษาใหม่ เกิดการปฏิรูปหลักสูตรของชาติใหม่และบังคับให้มีการเรียนการสอนดนตรีประจำชาติอย่างเป็นรูปธรรม ประเทศที่กล่าวมานี้ ก็คือ ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่มีอารยธรรม วัฒนธรรมชาติอันเก่าแก่และโดดเด่นในโลกมาเป็นเวลานาน เช่นเดียวกับประเทศไทย เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมภาษา วัฒนธรรมการกิน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติญี่ปุ่นแต่วัฒนธรรมดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น ถูกทอดทิ้งตั้งแต่ พ.ศ. 2411 เนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกแพร่กระจายเข้ามาและมีอิทธิพลต่อการวางนโยบายของการศึกษาชาติที่ได้บรรจุดนตรีตะวันตกเข้าสู่หลักสูตรของชาติมาตลอด 100 กว่าปี ซึ่งทำให้เด็กญี่ปุ่นรู้จักแต่ดนตรีตะวันตกอย่างแพร่หลาย และมีการพัฒนาต่อเนื่องจนญี่ปุ่นถือเป็นประเทศผู้นำทางดนตรีตะวันตกในเอเชีย มีการผลิตเครื่องดนตรีตะวันตกเกือบทุกชนิด ใน

ราคาที่ไม่แพงเหมือนกับราคาในประเทศตะวันตก ทำให้คนญี่ปุ่นเกือบทุกบ้านมีเครื่องดนตรีตะวันตก เช่น เปียโน ไวโอลินบ้าน มีการฝึกหัดและฝึกเรียนดนตรีตะวันตกแพร่หลาย และได้รับความนิยมสูงมาตลอด

การทอดทิ้งดนตรีประจำชาติญี่ปุ่นมาเป็นเวลานาน ทำให้ภาครัฐเกิดความวิตกที่อาจสูญเสียวัฒนธรรมดนตรีของชาติไปจริง ๆ จึงได้มีการรณรงค์และปฏิรูปการศึกษาของชาติใหม่ และเริ่มบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2545 โดยเน้นเนื้อหาด้านวัฒนธรรมประจำชาติญี่ปุ่นไว้ในหลักสูตร ซึ่งรวมถึงดนตรีประจำชาติญี่ปุ่นด้วย

สถาบันที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติญี่ปุ่นและไทยที่มีความเข้มแข็งในปัจจุบันนั้น ไม่ได้อยู่ในโรงเรียน แต่เป็นบ้านดนตรี อันเป็นสถาบันดนตรี หรือสำนักดนตรีที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางดนตรีจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องมาตลอด เป็นสถาบันที่กำเนิดครูดนตรีประจำชาติของทั้งสองประเทศอีกด้วย

จากปัญหาการทอดทิ้งไม่สืบทอดต่อเนื่องวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติของประเทศทั้งสอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในบ้านดนตรี อันเป็นสำนักดนตรีของประเทศไทยและญี่ปุ่น เพราะมีประวัติการถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีของชาติมาเป็นเวลานานบ้านดนตรีที่ผู้วิจัยใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ คงไม่ใช่เป็นเพียงบ้านธรรมดาที่มีการสอนดนตรีไทยหรือดนตรีญี่ปุ่น แต่เป็นบ้านดนตรีที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางดนตรีประจำชาติให้กับครูดนตรีของชาติมากมาย อีกทั้งเป็นสถาบันที่กำเนิดศิลปินแห่งชาติอีกด้วย เช่น บ้านดนตรีหลวงประดิษฐไพเราะและบ้าน Yonekawa ของประเทศญี่ปุ่น เป็นตัวอย่างของบ้านดนตรีที่มีประวัติของการเป็นสถาบันกำเนิดครูดนตรีประจำชาติมาเป็นเวลาร้อยกว่าปี และกำเนิดศิลปินแห่งชาติตามมาอีกหลายท่าน เช่น ครูมนตรี ตราโมท ประวัติอันยาวนานของบ้านดนตรีที่มีการเรียนการสอนอย่างมีระบบระเบียบ มีการถ่ายทอดที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบ้าน มีเทคนิคการถ่ายทอดดนตรีต่าง ๆ กัน จึงถือเป็นสถาบันทางดนตรีที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยให้สืบทอดต่อ ๆ กันมา โดยไม่ให้จางหายไปแม้แต่น้อย ความเข้มข้นทางวัฒนธรรมดนตรีชาติ สามารถค้นพบได้ในบ้านอันเป็นตักศิลาที่ทรงคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมชาติทั้ง 8 แห่งที่เลือกศึกษา

วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในบ้านดนตรี เป็นวัฒนธรรมการถ่ายทอดแบบโบราณ ที่สามารถรักษามรดกอันล้ำค่าของชาติเอาไว้จนถึงปัจจุบัน คงไม่ใช่เป็นเรื่องธรรมดา แต่จะต้องมีวิธีการถ่ายทอดที่เปี่ยมด้วยความรักความเมตตาและคุณธรรม พร้อมทั้งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาที่ได้เป็นอาจารย์พิเศษสอน

ดนตรีสากลอยู่ในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับนิสิตทั้งที่เล่นดนตรีไทยและดนตรีสากล พบว่า นิสิตที่สอบเข้ามาเรียนวิชาดนตรีไทยในสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งและทุกคนได้ผ่านการเรียนแบบโบราณมาอย่างเข้มข้น จากสำนักวิชาดนตรีหรือบ้านดนตรีไทยบ้านต่างๆ มานานหลายปีจนได้นำความรู้ทางดนตรีไทยมาสอบเข้าในระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะการเรียนการสอนดนตรีไทยในระดับมัธยมศึกษาเป็นความรู้ที่ไม่เพียงพอและไม่สามารถนำมาสอบเข้าได้ และแม้แต่เรียนในระดับอุดมศึกษาแล้วสถานะการเข้าไปเล่น(ต่อเพลง) หรือฝึกฝนความรู้ให้คงอยู่และเพิ่มพูนขึ้นยังเป็นสิ่งที่นิสิตนักศึกษาดนตรีไทยยังคงปฏิบัติอยู่อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีในบ้านดนตรีเพื่อวิเคราะห์หลังวิเคราะห์คุณค่าที่เปี่ยมด้วยพลัง เพื่อจะได้ทราบถึงเบื้องหลังอันเป็นรากเหง้าของการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในบ้านดนตรี ในอันที่จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงหลักสูตรในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนของชาติในอนาคตมีส่วนช่วยรักษาวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานสังคมของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น
3. เพื่อเสนอแนวทางการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในโรงเรียนของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ดนตรีประจำชาติที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้คือ ดนตรีประจำชาติไทยและดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น
2. การศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่นศึกษาองค์ประกอบ 4 ด้านคือ
 - บริบทของความเป็นบ้านดนตรี ศึกษาประวัติความเป็นมา ปรัชญา
 - ผู้ทำการถ่ายทอด ศึกษาประวัติครูผู้สอนดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น วิธีการถ่ายทอด
 - เนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด ศึกษาจุดมุ่งหมายของการถ่ายทอด ขั้นตอนการถ่ายทอด เนื้อหาสาระและการวัดประเมินผล
 - ผู้รับการถ่ายทอด ศึกษาวัตถุประสงค์ของผู้เรียน ทัศนคติของการถ่ายทอด และทัศนคติของดนตรีประจำชาติ
3. แหล่งข้อมูลการศึกษาประกอบด้วย

บ้านดนตรีในประเทศไทยคือ บ้านพาทย์โกสัล บ้านประดิษฐ์ไพเราะ
บ้านเสนาะดุริยางค์ บ้านดุริยประณีต

บ้านดนตรีประเทศญี่ปุ่นได้แก่ บ้านโยเนกาว่า (Yonekawa) บ้านโตมียามะ (Tomiya) บ้านมียากิ (Miyagi) บ้านเซหะ (Seiha)

4. การนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในโรงเรียน ศึกษาเฉพาะรายวิชา ศิลปะดนตรีในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยอันประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า ความหมายของดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น

2. การศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น ผู้วิจัยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนามในบ้านดนตรีไทยจำนวน 4 บ้าน และบ้านดนตรีญี่ปุ่นจำนวน 4 บ้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือผู้ทำการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น

3. การนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติในโรงเรียนของประเทศไทยและญี่ปุ่น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มนักวิชาการดนตรีศึกษาในประเทศไทยและญี่ปุ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนและแนวทางการนำวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติมาถ่ายทอดในโรงเรียนไทย

จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามเนื้อหาที่ปรากฏ(Manifest Content) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย(Induction) เพื่อการนำเสนอผลการวิจัยที่พบในการวิจัยครั้งนี้ต่อไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

วัฒนธรรมดนตรี หมายถึง วิถีชีวิตทางดนตรีที่มีการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาและความซาบซึ้งด้านโสตศิลปะ รวมถึงการขัดเกลาทางจริยธรรมที่ถ่ายทอดผ่านดนตรีประจำชาติสืบต่อกันมาของสังคม

วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรี หมายถึง การสืบทอดองค์รวมของประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญา จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อสะท้อนแบบของ ความงาม ความดี ความไพเราะ ซึ่งมีความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติในรูปเสียงและลีลาแห่งดนตรี โดยมีองค์ประกอบของการถ่ายทอด ได้แก่ ครูดนตรี วิธีการถ่ายทอด และผู้เรียน และมี

อุดมคติทางการสั่งสอนและปลูกฝัง รวมถึง ขนบประเพณีและความเชื่อเป็นเป้าหมาย ในที่นี้ศึกษา เฉพาะดนตรีปี่พาทย์

ดนตรีประจำชาติไทย หมายถึง ดนตรีไทยแบบฉบับ (Classical Thai Music) อันเป็น มรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติไทย ที่เป็นผลงานเกิดขึ้นจากการสั่งสมภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษไทย ที่สร้างขึ้นไว้ และวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน อันประกอบด้วย ดนตรีในราชสำนัก วงดนตรีปี่พาทย์ วงเครื่องสาย และวงมโหรี ซึ่งมีการถ่ายทอดในบ้าน วัด วัง ในอดีตและในปัจจุบันบ้านดนตรีมีบทบาทในการถ่ายทอดดนตรีทั้งหมดมากที่สุด

ดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น หมายถึง ดนตรีญี่ปุ่นแบบฉบับ (Classical Japanese Music) อันได้แก่ดนตรีงากากุ (Gagaku) แปลว่าดนตรีที่มีความสง่างาม มีการถ่ายทอดเฉพาะใน พระราชวังและในวัด ดนตรีญี่ปุ่นเดิมที่เล่นเฉพาะในพระราชวังและเป็นดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรม ของศาสนาพุทธ ซินโต ดนตรีโนะ (Noh) ที่ใช้สำหรับโชกุน บรรเลงประกอบคาบูกิ (Kabuki) ดนตรี โชโกกุ (Soukyoku) ที่ใช้เครื่องดนตรีโกโตะ (Koto) ซากุฮาชิ (Shakuhachi) และชามิเซน (Shamisen) ในการบรรเลง เป็นดนตรีที่มีผู้คนนิยมศึกษา และฟังอย่างแพร่หลายในทุกชนชั้น และ ได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐบาลเป็นอย่างดีตลอดมา มีการถ่ายทอดในบ้านดนตรีมาตั้งแต่สมัย เมจิจนถึงปัจจุบันในที่นี้ศึกษาเฉพาะดนตรีปี่พาทย์

ข้อจำกัดในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาดนตรีประจำชาติไทย และดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น โดยมีข้อจำกัด

ดนตรีประจำชาติไทย ศึกษาดนตรีไทยที่ใช้ประกอบพิธีกรรม พระราชพิธี รัฐพิธีและ พิธีกรรมของชาวบ้าน โดยมีการศึกษาเจาะลึกเฉพาะวงดนตรีที่มีชื่อว่าวงดนตรีปี่พาทย์เท่านั้นจะไม่ รวมวงเครื่องสายและมโหรี รวมทั้งวงปี่พาทย์ที่มีคำสร้อยต่อท้ายเป็นอย่างอื่น

ดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น ศึกษาดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม พระราชพิธีในราชสำนัก และพิธีกรรมของชาวบ้าน โดยมีการศึกษาเจาะลึกเฉพาะวงดนตรีที่มีชื่อว่า วงดนตรีโชโกกุ (Soukyoku) เท่านั้นจะไม่รวมดนตรีงากากุ (Gagaku) และดนตรีโนะ (Noh)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการดำรงรักษาคุณค่าดนตรีประจำชาติไม่ให้สูญหาย เพื่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาติ
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทย เพื่อดำรงไว้ซึ่ง วัฒนธรรมประจำชาติไทยในอนาคต
3. เป็นแนวทางในการจัดหลักสูตรในโรงเรียนเพื่อการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติ